

УДК: 811.111:8142

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-19>

ПРУС С. І., СТОВБУР О. В.

(Запорізький національний університет)

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНО-МАРКОВАНА ЛЕКСИКА В ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНИХ ЗМІ

В статті досліджуються особливості презентації реалій сучасної української культури журналістами англomовних ЗМІ. Культурний код того чи іншого народу найбільше проявляється в значенні лексичних одиниць з культурною маркованістю, оскільки всі значимі особливості життя будь-якого етнічної спільноти (природні умови, характер соціального устрою тощо) неодмінно знаходять відображення в мові. Ці культурно-марковані одиниці представляють неабиякі труднощі при відтворенні їх значення іноземною мовою, адже невірна їх інтерпретація засобами іншої мови може призвести не тільки до їх неправильного розуміння мовцями іншої культури, але й до непорозуміння в сфері міжкультурної комунікації. В статті йдеться про нові реалії в житті української держави та досліджуються відповідні сучасні культурно-марковані одиниці на предмет адекватного відтворення їх значення засобами англійською мови.

Аналіз медіа текстів ведучих англійських та американських видань показав, що культурно-маркована лексика в них представлені в основному власними іменами, культурно-побутовими та суспільно-політичними одиницями. Найбільший інтерес для аналізу англomовного опису реалій українського сьогодення склали одиниці суспільно-політичної лексики, що з'явилися в українській мові в ХХІ ст. і представляють нові поняття навіть для українців. Проведене дослідження дає право стверджувати, що найбільш ефективним та уживаним способом англomовного відтворення значення культурно-маркованих одиниць (крім транскрипції та калькування) є комбінований спосіб - транскрипція + паралельне підключення у вигляді лінгвокультурного коментаря, який поглиблює розуміння значення відповідних одиниць читачами приймаючої культури.

Ключові слова: культурно-маркована лексика, приймаюча культура, ономастичні одиниці, номінації, транскрипція, калька, паралельне підключення.

Prus S. I., Stovbur O. V. Ukrainian culture-loaded words and expressions in the English language media texts. The article focuses on the problem of the Ukrainian culture presentation in English-language media texts. In any language there exist words and expressions which are closely connected with cultural contexts, the so called culture-loaded words. The cultural code is imprinted in them more than in other words, so their improper interpretation often leads to misunderstanding in cross-cultural communication. That is why interpreting culture-loaded words into another language is a difficult and challenging task. Those who try to depict the realia of Ukrainian life (in our case the English-language journalists), need not only to be familiar with the cultural background of these terms but aware of the ways of rendering their meaning into a different language as well. Not being familiar with the techniques of their interpreting into English can lead to the danger of literal translation, which in turn can result in misleading translation. So the article defines the methods of the Ukrainian culture-loaded words rendering into English and highlights the danger of literal translation.

The most commonly culture-loaded Ukrainian words and expressions, used in English-language media texts, come under the following categories: a) proper names (anthroponyms, toponyms, ecclesionyms etc.), b) historic and cultural terms, c) the terms of social and political life of modern Ukraine. The research showed that the most effective way to deal with cultural sense of the analyzed words is to apply transcription provided with a cultural commentary. In such cases the rendering of Ukrainian realia into English is performed with the least loss of cultural coloring.

Key words: culture-loaded words, target language, proper names, nominations, transcription, calque, descriptive translation.

В умовах сучасного глобалізованого світу різні культури не ізольовані одна від одної, а постійно контактують і взаємодіють. На рубежі ХХ – ХХІ ст. Україна стає об'єктом уваги світової спільноти, що зумовлено як новим статусом нашої держави, так і буремними демократичними процесами та подіями (Помаранчева революція, революція Гідності, тощо). Англomовні газети, що звертаються до широкого кола своїх читачів, забезпечують швидкість входження, розповсюдження та адаптації українських слів, відтак сприяють взаємопроникненню культур, збагаченню однієї з них за рахунок елементів іншої.

Характерною особливістю лексики сучасного періоду є те, що разом з новими словами приходять і нові поняття життя українського народу, які потребують опису і тлумачення. Перед англomовними журналістами постала задача – як засобами своєї мови передати специфіку українського сьогодення, зберегти відповідні елементи вихідної культури і в той же час забезпечити розуміння її реалій реципієнтами приймаючої культури. Поява в сучасній англomовній пресі відповідної інформації про Україну та проникнення в англійську мову певних запозичень для її описання викликали необхідність аналізу цих лексичних одиниць з точки зору адекватності їх опису англійською мовою. Все це зумовило **актуальність** проведеного дослідження.

Відомо, що мова є носієм національно-культурного коду народу, який найбільше проявляється в значенні лексичних одиниць з культурною маркованістю. Оскільки така

лексика чуйно реагує на всі зміни суспільного життя, вона неодмінно віддзеркалює процеси, що в ньому відбуваються. Саме ці культурно-марковані одиниці і стали **предметом** нашого дослідження; **об'єктом** слугували способи відтворення їх значення в англomовній пресі. Відповідно, **метою** дослідження ставилося проаналізувати специфіку описання української реальності іноземними журналістами та дослідити способи передачі значення включеної в газетний текст культурно-маркованої лексики засобами англійської мови.

Наукова новизна дослідження полягає, по-перше, у спробі показати, що передача значення української культурно-маркованої лексики не зводиться до винайдення словникових відповідностей, а є складним актом міжмовної та міжкультурної комунікації, по-друге, в тому, що воно виконане на новітньому лінгвокультурному матеріалі. Результати дослідження дозволять ввести в науковий обіг новий емпіричний матеріал.

Матеріалом для дослідження слугували друковані та електронні тексти найбільш авторитетних англomовних видань (The Guardian, The Washington Post, The New Yorker, The Economist та інформаційних агентств (Associated Press, BBC News), тощо.

Методологічною основою слугували теоретичні роботи вітчизняних та зарубіжних науковців з питань культурно-маркованої лексики взагалі та, зокрема, з проблем її відтворення англійською мовою (А. А. Реформатський, В. В. Кабакчі, В. В. Комісаров, С. Влахов і С. Флорін, Р. П. Зорівчак, І. В. Корунець, С. П. Ковганюк, В. В. Коптілов та ін.).

Всі значимі особливості життя будь-якого народу і його країни (природні умови, географічне положення, хід історичного розвитку, характер соціального устрою, тенденції суспільної думки тощо) неодмінно знаходять відображення в мові. Цю думку ми можемо підтвердити словами С. Г. Тер-Мінасової: «Мова - дзеркало культури, в ньому відбивається не тільки реальний світ, що оточує людину, не тільки реальні умови його життя, а й громадську самосвідомість народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції, звичаї, мораль, систему цінностей, світовідчуття, бачення світу» [Тер-Минасова 2000, с. 262]. В свою чергу, найсуттєвіші риси національно-мовної культури відтворюються в лексичному складі мови, а відтак культурно-специфічні слова, на думку А. Вежбицької, є понятійними знаряддями, що відтворюють минулий досвід нації і сприяють його увіковіченню [Вежбицкая А. 1999, с. 269].

В сучасній традиційній лінгвістиці культурно-маркована лексика фігурує під різними термінами: культурно-конотативна лексика, національно-самобутня лексика, лінгвоспецифічна лексика, етнокультурна лексика, безеквівалентна лексика, культуросна лексика, фонові знання, реалії, лакуни, культуроніми, екзотизми та ін. В руслі даного дослідження ми користувалися терміном «культурно-маркована лексика», до якої зазвичай відносять слова та словосполучення, що характеризують культурні і релігійні традиції, специфіку адміністративної і політичної систем, географічні особливості, національну їжу тощо [Корунець 2001, с. 152]. Даний термін, на наш погляд, є найбільш емним та узагальненим на позначення відповідних лексичних одиниць. Він відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, називає такі поняття та явища у сфері певної культури, які не властиві культурам інших народів.

Методом суцільної вибірки ми вилучили з англomовних видань 112 українізмів, які можна віднести до категорії культурно-маркованої лексики. Аналіз вилучених одиниць показав що найбільшу питому вагу серед них мають ономастичні одиниці (антропоніми, топоніми, еклезіоніми). Саме з цих одиниць і розпочнемо аналіз.

Відтворення значень культурно маркованих одиниць-антропонімів показав, що найпоширенішим способом їх передачі українською мовою є транскрипція: **Viktor F. Yanukovich, Vitali Klitschko, Petro Poroshenko, Oleh Tyahnybok**. Однак, оскільки йдеться про надто іншу культурну аудиторію, представники якою не володіють відповідними українськими реаліями, то журналісти, як правило, не задовольняються лише транскрипцією, а вдаються до паралельного підключення з тим, щоб донести до читача відповідну культурологічну інформацію: **Arseniy Yatsenyuk** (leader of the Tymoshenko bloc), **Yegor Sobolev**, a member of Parliament and one of the leaders of the protest movement; a war-

hero **Nadiya Savchenko**, the **M. P. Mustafa Nayyem**, a former investigative journalist; **Rinat Akhmetov**, the country's wealthiest man.

It is all secret," said Victor Chumak, an independent member of the Ukrainian Parliament [The New York Times, February 19, 2018].

Прізвиська теж відносяться до культурно-маркованої лексики, адже вони більше, ніж прізвища та імена відтворюють специфічну етнокультурну інформацію. Проаналізовані нами випадки відтворення значення прізвиськ українських політиків показали, що вони, як правило, відтворювалися англомовними журналістами за допомогою кальки: **woman with a scythe, Lady Yu, Gas Princess; the Chocolate king; the Bloody Pastor, Our Man Yats, the Beekeeper**. Всі ці найменування створені за різними ознаками (зовнішність, релігійна приналежність, хобі, тощо). Паралельне підключення у вигляді пояснення в цих випадках використовувалося журналістами лише коли те чи інше прізвище вживалося вперше і його мотивація є невідомою: *Roshen's owner Petro Poroshenko, valued at \$1.3 billion in March 2014 and known as the "Chocolate King"* [Newsweek, February 20, 2015].

До власних культурно-маркованих імен відносяться також номінації політичних партій, газет, ТБ каналів, назви яких дуже широко представлені в англомовних ЗМІ. Дослідження виявило, що при номінації газет та журналів проблема відтворення відповідних культурно-маркованих одиниць не викликає труднощів – вони, як правило, транскрибуються (**Ukrayinska Pravda, HromadskeTV, ZIK, Espresso TV** та ін.).

При передачі значень назв політичних партій спостерігається певна варіативність їх англомовної номінації (транскрипція, переклад, експлікація). Наприклад, назви одних партій передається за допомогою кальки: **Radical Party, The Right Sector, For Life**; інших – за допомогою транскрипції та англомовного аналогу: **Batktivshchyna (Fatherland), Svoboda (Freedom)**. Для відтворення значень деяких партій використовувався цілий комплекс адаптивних перекладацьких дій: **.Ob'yednannya «Samopomich» (Union Self Reliance or Self Help)** – транскрипція + калька; **pro-Putin Ukrainian Choice ('Ukrainskyi Vybor' aka Medvechuk pet project)** - калька + транскрипція + коментар.

Назва партії «Удар», наприклад, відтворювалася по-різному в різних виданнях англомовних ЗМІ:

UDAR party [The Guardian, March 30, 2014] – транскрипція + переклад

Udar (Punch) party – транскрипція + пояснення + переклад

Ukrainian Democratic Alliance for Reform. (Its acronym, **UDAR**, spells a word meaning “punch”) розширений варіант - транскрипція + лінгвокультурологічний коментар + переклад [The New York Times, November 24, 2013].

Саме в останньому варіанті, де журналіст використовує цілий комплекс перекладацьких дій, спостерігається найбільш адекватне відтворення значення культурно-маркованих одиниць. Якщо журналіст вживає відповідну номінацію декілька разів і вважає інформацію відомою для англомовної аудиторії, він зазвичай задовольняється лише транскрипцією: **Rukh Novyh Syl, Hvylya, Sich**.

Проведений аналіз показав, що більшість топонімів (Lviv, Dnipro, Halychina, Mariupol, Mykhaila Hrushevskoho Street, Mariyinsky Park), зазвичай передається транскрипцією. Однак, зустрічаються також численні випадки, коли автори статей ще й вдаються до паралельного підключення, надаючи короткі географічні та історичні довідки, які можуть бути необхідними для читачів приймаючої культури, наприклад:

In Kharkiv, the eastern city that is the country's second-largest...[The New York Times, March 2, 2014].

Цікавим прикладом варіативності англомовної номінації української культурно-маркованої одиниці є назва площі Незалежності у Києві:

Maidan, Kiev's main square and the scene of Ukraine's 2004 Orange Revolution [The Independent, November 24, 2014].

The Square of Independence or Maidan Nezalezhnosti is the centre of the protests [The Independent, January 24, 2014].

Yet, the centre of the city from Maidan Nezalezhnosti (Independence Square), known as Maidan, at the bottom of the Khreshchatik, the main drag... [The Economist, December 10, 2013].

В наведених прикладах розрізняються одразу декілька способів передачі значення цього топоніму: транскрипція, калька і експлікація. Як видно з наведеного матеріалу, незважаючи на достатню розробленість проблеми номінації географічних назв іноземною мовою, деякі приклади все ж представляють інтерес для аналізу.

До культурно-маркованих ономастичних одиниць відносяться також сакральні власні назви (еклезіоніми, агіоніми, еортоніми). В Україні це в основному лексика православ'я, яка особливо важка для відтворення іноземними мовами, адже її одиниці невідомі не тільки загальній аудиторії приймаючої культури, але й журналістам, які їх описують. Оскільки в різних християнських деномінаціях існують певні розходження, це інколи призводить до перекладацьких труднощів. Щодо конкретної тактики передачі значення цих культурно-маркованих одиниць, то найкраще працює спосіб транскрипції в поєднанні з паралельним підключенням. Розглянемо декілька прикладів: *As they got their bearings, the half-lit bell tower of St. Michael's Golden-Domed Monastery beckoned* [The New York Times, December 4, 2013]. *People rest inside Mikhailovsky Zlatoverkhy Cathedral (St. Michael's Golden-Domed Monastery), which serves as a refuge...* [Reuters, February 19, 2014].

В англомовному найменуванні еклезионіму Михайлівський монастир у першому випадку журналіст використав кальку до номінації «златоверхий» і західний варіант агіоніму «Михайлівський» - St. Michael's, у другому автор проявив високий ступінь тактовності до православної одиниці тим, що для відтворення її значення спочатку застосував транскрипцію, а потім, зважаючи на культуру сприймача, додав для експлікації західне ім'я St. Michael. Таким чином він фактично дотримався стратегії очужинення (так звана «форенізуюча» стратегія) засобами транскрипції, а за допомогою паралельного підключення наблизив цільового читача до культури оригіналу, спрямувавши його «за кордони» своєї культури з метою усвідомлення ним відмінностей української культури та мови. За такою ж схемою відтворюються і більшість еортонімів: **Velykden' (Orthodox Easter); Svyata Triytsia, "Zeleni Sviata" (Pentecost).**

Щодо одиниць культурно-побутової групи - це в основному лексичні одиниці, які вже давно відомі англомовному читачу, деякі з них ввійшли до словників (borscht, pysanka, vyshivanka та ін.), тому вони не представляють великого інтересу для даного дослідження. Як правило, вони передаються англійською мовою традиційно: або тільки транскрипцією, або транскрипцією і паралельним підключенням - **kovbasa, or sausage; pysanky (patterned Easter eggs); motanka, a doll made of thread; vyshyvanka, a traditional embroidered Ukrainian clothing.** Деякі одиниці стали настільки відомими, що відтворюються англійською мовою лише транскрипцією: *Even US Ambassador to Ukraine Geoffrey Pyatt gets in on the 'vyshyvanka' from time to time to show American support for Ukrainian tradition* [The Observer, July 23, 2015].

Найбільший інтерес для аналізу англомовного опису українських культурно-маркованих одиниць склала група суспільно-політичної лексики, яку ми розділили на три підгрупи. Перша підгрупа – це в основному одиниці, які відносяться до історичних (cossak, rada hetman, Sich, moskal, hromada та ін.) Вони увійшли в англомовні словники, де описуються за допомогою лінгвокультурного коментаря (self-government, autonomous hetman state, or **Hetmanate; starshyna, the senior Cossack officer).**

Другу підгрупу складає лексика, яка з'явилася в українській мові в ХХ ст. і продовжує формуватися і в наші дні; **kurkul, the Holodomor, banderite, hryvnia, The Molotov cocktail, Narodnyi Rukh Ukrainy (RUH).** Уживані в англомовній пресі, вони зазвичай транскрибуються і пояснюються, наприклад: *Prisons destroyed the Ukrainian intelligentsia, while the Ukrainian "kurkuli" or successful farmers were dispossessed and deported in cattle cars to Russia...* [The Journal of History, Fall 2010].

Третю групу складають одиниці, що з'явилися в українській мові в ХХІ ст. і представляють нові поняття навіть для українських громадян (сепари, Небесна Сотня, кіборги, Революція Гідності, колоради, тітушки, ватнік, смотрящий, АТО, укри тощо). Деякі

з них можна передати англійською мовою за допомогою відповідників, але при цьому втрачається стилістична маркованість значення (сепар – сепаратист - separatist). Інші за допомогою кальки (**Euromaidan, Automaidan, The Minsk II agreement, АТО, the Normandy 4**). Більшість з таких одиниць представляє неабияку проблему для англомовної номінації. Візьмемо для прикладу лексичну одиницю «тітушки»:

... *the killers are among the hundreds of government-hired thugs paid to crack down on anti-government protesters...* [USA today, February 19, 2014].

... *the exact number of hired thugs — or "titushki" as they are known in the Ukraine ...* [USA Today, February 2014].

... *many people are afraid to leave their homes because pro-government street fighters — known as titushki, after the name of one of the man who thrashed the two journalists in Kiev last year* [The New Yorker, February 11, 2014].

Як бачимо, в першому варіанті культурно-маркована одиниця втратила свою культурну забарвленість, оскільки автор не пояснив мотивацію її номінації. Другий варіант, на нашу думку, є більш оптимальним, адже крім англійського відповідника автор надав транскрипцію, при цьому слово взято в лапки, щоб показати читачу його чужість. Однак все ж залишається невідомою історія походження одиниці. В третьому прикладі журналіст представляє найбільш адекватне рішення, надаючи читачеві ще й розширений лінгвокультурний коментар, який допомагає зрозуміти значення цих одиниць.

В період подій 2014 року в українську мову увійшла певна кількість культурно-маркованих одиниць, які мають знижену стилістичну забарвленість, що робить процес відтворення їх значення ще більш складним для англомовного опису. Недарма у багатьох англомовних блогах автори просять пояснення цих лексем. Візьмемо, наприклад, одиниці «ватнік» і «вата», для експлікації яких необхідно, по-перше, передати внутрішню форму слів, що досить важко, по-друге, відтворити їх стилістичну маркованість: *A vatnik, Jim Kovpak would have us know, is an internet meme "representative of a certain archetypal Russian who slavishly supports the regime out of fear, hatred of others, or most often a combination of both* [UFPPC, March 9, 2015].

Широке вживання цього слова в житті сучасної України заставило журналіста вдатися в цьому прикладі не тільки до транскрипції, але до досить детального коментаря.

У всіх наведених прикладах автори користуються різними способами номінації цієї лексичної одиниці. Так, в першому журналіст вдався лише до транскрипції, що напевно спричинить труднощі для англомовного читача; в другому випадку це транскрибування з виділеною курсивом одиницею, що привертає увагу читача, адже основною функцією курсиву є виділення неосвоєних запозичень. Крім того в другому прикладі журналіст надає англійські аналоги для пояснення. І нарешті, в останньому використовується комбінований варіант – транскрипція + переклад + розширений коментар.

Слід зазначити, що певна кількість культурно-маркованих одиниць існували в українській мові і раніше, але зараз, в силу сучасних подій, стали своєрідними культурними концептами і вимагають тлумачення їх етнічного колориту. Так, одиниця **зрада** стала маркером розчарованості українського народу та незадоволення своєю владою; відповідно назва антисептика **зеленка** говорить про своєрідну боротьбу українців з тими, хто не виправдав їхньої довіри: *The Ukrainian word most used these days is zrada, meaning treason. Ukrainians see zrada all around them* [The Observer, June 15, 2017]. *The antiseptic he was doused with, known as "zelenka", is frequently used in protests...* [Chicago Tribune, May 13, 2018].

В обох випадках журналісти надають розширене пояснення цих одиниць з метою конкретизувати опис відповідних понять.

Отже, у **висновку** зазначимо, що проведене дослідження дає право стверджувати, що найбільш ефективним та уживаним способом англомовного відтворення значення культурно-маркованих одиниць (крім транскрипції, калькування та експлікації) є комбінований спосіб – транскрипція + лінгвокультурний коментар, який поглиблює розуміння значення відповідних одиниць читачами приймаючої культури. Дослідження

також показало, що розкриття культурно значимої інформації одиниці – це складний акт міжмовної та міжкультурної комунікації, і невдалий вибір номінацій на позначення тих чи інших подій та явищ, некоректне описання чужої культурної реальності, може призвести до неправильного її розуміння. Саме тому журналіст повинен не стільки знайти словниковий еквівалент слова чи словосполучення (якого, як правило, не існує в приймаючій культурі), скільки максимально передати культурологічну інформацію і адаптувати її для читача.

Література

- Вежбицкая А.* Семантические универсалии и описание языков М. : Языки русской культуры, 1999. I-XII, 269 с.
- Корунець І. В.* Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова книга, 2001. 152 с.
- Тер-Минасова С. Г.* Языки и межкультурная коммуникация. М. : Слово, 2000. 262 с.
- Chicago Tribune.* URL : <http://www.chicagotribune.com/sns-bc-eu--ukraine-political-assault-20180509-story.html>
- Newsweek.* URL : <http://www.newsweek.com/2015/02/20/issue.html#big-shots/11576/0>
- Reuters.* URL : <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-church/kyiv-monastery-a-sanctuary-for-the-bloodied-and-bruised-idUSBREA111520140219>
- The Economist.* URL : <https://www.economist.com/eastern-approaches/2013/12/10/scenes-from-maidan>
- The Guardian.* URL : <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/30/klitschko-heavyweight-ukraines-chocolate-king>, <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/15/ukraine-minister-deshchytzia-abusive-putin-russia>
- The Independent.* URL : <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/ukraine-divided-as-tens-of-thousands-protest-against-governments-scrapped-eu-deal-8960577.html>, <https://www.independent.co.uk/news/ukraine-protests-what-exactly-is-going-on-in-kyiv-9083107.html>
- The Journal of History.* URL : <http://www.truedemocracy.net/hj34/23.html>
- The New York Times.* URL : <https://www.nytimes.com/2018/02/19/world/europe/ukraine-corruption-military.html>, <https://www.nytimes.com/2013/11/25/world/europe/thousands-of-ukrainians-protest-scrapping-of-trade-pact-with-eu.html>, <https://www.nytimes.com/2014/03/03/world/europe/ukraine.html>, <https://www.nytimes.com/2013/12/05/world/europe/ukrainian-protesters-find-powerful-ally-in-orthodox-church.html>
- The New Yorker.* URL : <https://www.newyorker.com/news/news-desk/the-standoff-in-kyiv>
- The Observer.* URL : <http://observer.com/2015/07/ukraine-spirals-into-the-abyss-pensioner-suicides-and-open-talk-of-default/>, <http://observer.com/2017/06/ukraine-corruption-petro-poroshenko-vladimir-putin/>
- UFPPC.* URL : <http://www.ufppc.org/us-a-world-news-mainmenu-35/12128-analysis-the-west-and-particularly-the-us-doesnt-understand-russia-or-russians.html>
- USA Today.* URL : <https://www.usatoday.com/story/news/world/2014/02/19/ukraine-government-thugs/5618341/>

(Матеріал надійшов до редакції 13.05.18. Прийнято до друку 21.05.18)

УДК: 007:304:001

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-20>

СЕМЕНЕЦЬ О. О.

(Запорізький національний університет)

СИНЕРГЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕДІЙНИХ ДИСКУРСИВНИХ ПРАКТИК

У статті розглянуто методологічні та концептуальні засади побудови синергетичної моделі формування медійних дискурсивних практик та управління сферою масової комунікації. Визначено перспективи застосування в цій сфері ідей Н. Лумана, С. П. Курдюмова. Для реалізації мети дослідження розкрито зміст засадничих понять і положень концепції соціальної самоорганізації Н. Лумана: «комунікації», «операційна замкненість», «самореферентність», «автопоетичність», «контингенція», а також механізми перевірки «реальності» репрезентації світу, створюваної в мас-медіа. Розглянуто медійні дискурсивні практики, пов'язані з маркетинговими технологіями сучасної медійної сфери. Відзначено роль детермінованого хаосу та параметрів порядку соціальної самоорганізації, зокрема моральних цінностей людини та суспільства.

Проаналізовано когнітивну моделювальну сутність метафор медіації, запропонованих у концепції Д. Макквейла. Зроблено висновок, що в новітній моделі медіа першорядною є функція об'єктивного, неупередженого й виваженого інформування, а отже функція суспільного зв'язку, медіатизації. Акцентовано увагу на тому, що в аналізі процесів складної нерівноважної системи соціуму синергетична парадигма пропонує новий підхід у теорії управління – екологічний, який передбачає підтримку інновацій, що відповідають тенденціям сталого розвитку системи.

Оптимальна організація сфери масової комунікації має бути спрямована на пробудження внутрішніх тенденцій розвитку системи, повинна передбачати відкритість і нелінійність результатів діяльності, наявність зворотних зв'язків у системі та взаємної циклічної детермінації (дія – результат), резонансне вбудовування в середовище, у якому функціонують медіа. Такі синергетичні принципи організації медіасфери покликані забезпечити самокерований і самопідтримуваний розвиток ЗМК та їхніх дискурсивних практик, сприяти гармонізації ціннісних орієнтирів сучасного суспільства.

Ключові слова: мас-медіа, дискурсивні практики, самоорганізація, самореферентність, автопоетизм, хаос, аттрактор, метафори медіації, медіатизація, синергетичне управління.